

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Гори Ірини Віталіївни на дисертацію Ковальова Костянтина Миколайовича на тему «Основи методики судової експертизи встановлення давнини виготовлення документа», представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття доктора філософії галузі знань зі спеціальності 081 Право

Ступінь актуальності обраної теми

Стрижневим елементом правосуддя, його визначальною ланкою є доказування, яке забезпечується розвинутою теорією доказів, системним і логічним законодавством у цій галузі та усталеною практикою досудового розслідування і судового розгляду адміністративних, господарських, цивільних справ і кримінальних проваджень. Серед питань надійного наукового забезпечення правосуддя в широкому розумінні цього слова перше місце посідає система нормативних приписів і криміналістичних рекомендацій щодо ефективного використання у процесі доказування в адміністративних, господарських і цивільних справах та кримінальних провадженнях спеціальних знань у галузі криміналістичного дослідження документів.

Судово-технічна експертиза встановлення давнини виготовлення документів є однією із найбільш затребуваною в усіх видах судочинства. Адже велика кількість спірних документів, які стають об'єктами цієї експертизи, бувають виконані не на час зазначеної в них дати, а раніше, або пізніше вказаних у документів років, місяців, з наступними внесеннями змін до змісту. Зазначене потребує визначення абсолютної чи відносної давності виготовлення документа або нанесення певних реквізитів, наприклад, підпису, відбитків печаток, штампів, рукописного або друкованого тексту тощо. Водночас така експертиза є й однією з найскладніших, проблемних і

спірних з усіх видів судово-технічної експертизи, а її проведення займає багато часу, людських й технічних ресурсів.

Багато які з питань з призначення й проведення судової експертизи встановлення давнини виготовлення документа в інтересах кримінального провадження, в цивільних й господарських справах викликають інтерес не лише у практиків, а й у науковців і відповіді на них знайдемо не відразу. Це зумовлює підвищення ролі сучасної науки, потребує активізації взаємодії науки і практики, створення новітніх форм реалізації завдань судово-експертного забезпечення судочинства в Україні. Будь-які і навіть найменші кроки в цьому напрямі мають вітатись і сприймаються як такі, що потрібні, державі, суспільству, окремій людині. Саме тому обрана для дослідження проблема, що пов'язана із особливостями проведення судової експертизи документів, й зокрема із встановлення давнини їх виготовлення, має сьогодні надзвичайно важливе значення.

На думку опонента, **актуальність теми даного дослідження** не викликає сумнівів, адже воно зумовлене потребами не лише теоретичного осмислення важливої наукової проблеми, а й вимогами сучасної практики судово-експертного забезпечення судочинства в Україні.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Робота виконана у Національній академії внутрішніх справ в рамках пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженому наказом Міністерства внутрішніх справ (МВС) України від 16 березня 2015 року № 275, відповідає тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженій наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454. Тема дисертаційного дослідження затверджена рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 27 листопада 2018 року (протокол № 18).

У роботі були використані сучасні методи досліджень та аналізу даних зокрема: методи *формальної логіки* було використано під час дослідження нормативно-правових актів, матеріалів експертних і кримінальних проваджень, аналітичної та інформаційно-довідкової літератури, наукових підходів з питань, що охоплені предметом дослідження, *системно-структурний метод* дав змогу визначити місце судової експертизи встановлення давнини виготовлення документа в системі судових експертиз і криміналістичного документознавства, виокремити структурні елементи документа, які є об'єктом судово-технічної експертизи встановлення давнини документа, сформулювати загальні положення методики проведення судово-технічної експертизи встановлення давнини виготовлення документів; *порівняльно-правовий метод* дав змогу здійснити аналіз норм законодавства, які регулюють судово-експертну діяльність і порядок використання в кримінальному й інших провадженнях спеціальних знань у формі залучення експерта для проведення експертизи встановлення давнини документа та ін.

Дисертаційне дослідження висвітлює і вирішило низку теоретичних та практичних проблем з проведення судово-технічної експертизи встановлення давнини виготовлення документів, формулювання обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення науково-методичного забезпечення проведення даного виду судової експертизи, й оцінки висновку експерта слідчим, судом.

Новизна представлених теоретичних та, або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

Дана дисертація вирізняється певною **науковою новизною**, оскільки в ній вперше у вітчизняній науці розкрито цілісно в окремому монографічному виданні питання теорії й практики судової експертизи давнини виготовлення документа.

Можна погодитись із авторською оцінкою новизни і визнати, що дисертантом вперше: запропоновано визначення поняття документа як об'єкта судово-технічної експертизи встановлення давнини його виготовлення як матеріальний носій юридично значущої інформації, оформлений згідно з вимогами на папері або його замінниках, що знаходиться в придатному для експертного дослідження стані чи залишив на собі або містить ознаки про технологію виготовлення, певні обставини чи події, які відбувалися в певний проміжок часу, різноманітні зміни, що були в нього внесені випадково або навмисно та можуть бути виявлені експертом і мати значення для встановлення істини у справі; сформульовано визначення спеціальних знань у галузі криміналістичного документознавства як систематизованих професійних знань з різних галузей науки і техніки, а також практичні уміння й навички комплексного дослідження документів, яких набуває експерт під час навчання за відповідною програмою підготовки, проведення наукових досліджень і практичної роботи з дослідження документів, які використовують для встановлення обставин справи й надання обґрунтованого висновку експерта на поставлені йому судом чи учасниками (сторонами) провадження запитання;

Певну новизну мають й ті результати, які вказують на удосконалення: ієрархічної структури експертних завдань під час визначення давнини виготовлення документа під час судово-технічної експертизи документів, серед яких виокремлено типові й конкретні завдання, зокрема для встановлення абсолютної та відносної давнини виготовлення документа, окреслено їхні відмітні ознаки; характеристики складових документа (реквізити, зміст і матеріал документа), які містять інформацію про час складання документа, внесення відповідних змін у документ і можуть бути виявлені в процесі експертного дослідження встановлення давнини виготовлення документа та ін.

Основні результати дослідження належним чином відображені у 11 наукових публікаціях, зокрема, 4 наукові статті – у фахових виданнях

України в галузі юридичних наук, 1 стаття – у періодичному виданні іноземної держави та 2 статті у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, 2 тез виступів на наукових конференціях та 4 – у посібниках та методичних рекомендаціях з методики судово-технічної експертизи документів.

Публікації повністю розкривають і вирішують завдання, що були поставлені в дисертаційному дослідженні. Все це дає підстави для висновку про належний рівень обґрунтованості основних положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхню достатню за кількістю та змістовним наповненням репрезентативність.

Результати і положення дисертації, які виносяться на захист відповідають всім вимогам положення на здобуття ступеня доктора філософії, є обґрунтованими та логічними, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість наукових положень дисертації та достовірність одержаних результатів підтверджена теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням праць вітчизняних та зарубіжних вчених, комплексним аналізом чинного законодавства, прикладами з вітчизняної експертної практики. Насамперед, дисертант вивчив та проаналізував значний масив наукових джерел як загальнотеоретичного, так і спеціального характеру, нормативних документів, які стосуються тематики дослідження. Під час викладення матеріалу цієї праці використано об'єктивну критику і тактовно виражений науковий стиль полеміки, зрозумілу мову авторських висловлювань.

Аналіз змісту дисертації дозволяє стверджувати, що в результаті проведеного дослідження автор досягнув визначеної мети та надав відповіді на поставлені на початку дослідження завдання. *Метою* дослідження

автором визначено розроблення теоретичних, практичних і методичних засад проведення судово-технічної експертизи встановлення давнини виготовлення документа. Для досягнення наведеної мети було поставлено достатню кількість завдань (десять), які на підставі тексту дисертації та висновків до роботи було успішно вирішено та запропоновано шляхи вирішення теоретичних і практичних питань, пов'язаних з удосконаленням методики судово-технічної експертизи документів із встановлення давнини їх виготовлення.

Сформульовані висновки та пропозиції достатньо аргументовані, оригінальні, відповідають вимогам сьогодення, не суперечать визнанням науковим постулатам та можуть бути застосовані на практиці. Вивчення експертної практики з проведення судово-технічної експертизи встановлення давнини виготовлення документа дозволило виокремити певні кваліфікаційні вимоги, яким має відповідати експерт з проведення даного виду експертиз і які враховані при обґрунтуванні та запровадженні окремої експертної спеціальності 2.4. Необхідно вказати на загалом правильне визначення автором роботи *об'єкта* та *предмета* даного дослідження, що дало змогу дисертанту зробити свою наукову ідею цілісною, обґрунтованою та донести до наукової громадськості власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму і зробити наукову працю реальним внеском в теорію судової експертизи.

Належний ступінь наукової обґрунтованості й достовірності результатів дослідження забезпечено використанням загальнонаукового діалектичного методу пізнання, а також конкретних методів і прийомів пізнання. Достовірність одержаних наукових результатів обумовлена й тим, що сформульовані нові положення та власні висновки дисертанта не суперечать усталеним, апробованим науковим положенням, які визнані сучасною наукою.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності

В дисертаційній роботі представлено авторське розуміння сутності спеціальних знань в галузі криміналістичного документознавства, якими є систематизовані спеціальні професійні знання з різних галузей науки і техніки, а також практичні уміння й навички комплексного дослідження документів, яких набуває експерт чи спеціаліст під час навчання за відповідною програмою підготовки, проведення наукових досліджень і практичної роботи з дослідження документів, що використовують для встановлення обставин справи й надання обґрунтованого висновку експерта на поставлені йому судом чи учасниками (сторонами) справи запитання. Окрім цього, дисертантом за допомогою системного та формально-логічного методів запропоновано поняття типового завдання в галузі криміналістичного документознавства й технічної експертизи документів як певного алгоритму дій; класифікації методів криміналістичного документознавства на підставі сучасних досягнень науки й техніки, що надасть можливість експерту сформулювати чіткий поетапний план експертного дослідження, який забезпечить отримання обґрунтованого й достовірного результату та ін.

Поставлені наукові завдання виконані на високому методологічному рівні, а дисертант оволодів необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у:

– науково-дослідній діяльності – як теоретичне підґрунтя для подальшого розвитку й удосконалення теоретичних і методичних засад експертизи встановлення давнини документа (акт Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка від 22 листопада 2021 року, акт Донецького державного університету внутрішніх справ 30 листопада 2021 року);

– практичній діяльності під час проведення судових експертиз й експертних досліджень, підготовки працівників Експертної служби МВС України за експертною спеціальністю 2.4 «Дослідження давнини виготовлення документів» (акт Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України від 3 грудня 2021 року);

– освітньому процесі закладів вищої освіти під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Судова експертологія», «Застосування криміналістичної техніки при проведенні слідчих (розшукових) дій», підготовки навчально-методичних і довідкових матеріалів (акт Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова від 13 грудня 2021 року, акт Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка від 21 листопада 2021 року, акт Донецького державного університету внутрішніх справ від 30 листопада 2021 року).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Структура й обсяг дисертації. Визначені автором назви розділів і підрозділів загалом відповідають темі й поставленим задачам даного дослідження, відображають його логіку та послідовність здійсненого пошуку, спрямованість на досягнення поставленої мети, забезпечують його цілісність і завершеність. Дослідження складається із анотації, вступу, трьох розділів, які вміщують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та 2 додатків.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами. У вступі визначено об'єкт і предмет дослідження, наведено актуальність обраної теми, зазначені особисті внески дисертанта та інформацію про апробацію дисертації на профільних заходах.

Розділ 1 «Теоретичні основи судово-технічної експертизи встановлення давнини виготовлення документа» цілком логічно розпочинається із розкриття поняття документів як об'єктів дослідження в судово-технічній експертизі встановлення давнини виготовлення документа. Це дає уявлення про ступінь розробленості обраної теми та отримані іншими науковцями результати, їх значення і обґрунтованість, врахування законодавцем і практикою. Історичний екскурс у минуле, звернення до досвіду з використання різноманітних методів виявлення підробки документів з метою зміни часу їх виготовлення, починаючи з останньої чверті позаминулого століття, вказує на знання та врахування досвіду попередніх поколінь правознавців і практиків.

Розгляд поняття «спеціальні знання» в галузі технічної експертизи документів, їх різновидів та особливостей застосування під час встановлення давнини виготовлення документа дає можливість зрозуміти те, з чим матиме справу експерт, отримавши матеріали для проведення даного виду експертизи. У підрозділі 1.3. дисертант пропонує спеціальними знаннями в галузі криміналістичного документознавства вважати систематизовані спеціальні професійні знання з різних галузей науки і техніки, а також практичні вміння й навички комплексного дослідження документів, яких набуває експерт чи спеціаліст під час навчання за відповідною програмою підготовки, проведення наукових досліджень і практичної роботи з дослідження документів, які використовують для встановлення обставин справи та надання обґрунтованого висновку експерта на поставлені йому судом чи учасниками (сторонами) справи запитання. Характеризуючи

спеціальні знання, які повинен мати експерт з визначення давнини виготовлення документа, дисертант відстоює ту позицію, що експерт-документознавець також повинен мати навички застосування аналітичних і спеціальних методів криміналістичного дослідження документів та специфічного обладнання.

Розділ 2 «Методичні основи судово-технічної експертизи встановлення давнини виготовлення документа» за його назвою і за змістом має виразне практичне значення. Розглядаючи експертні завдання судово-технічної експертизи встановлення давнини виготовлення документа, дисертант вказує на те, що основними з них є: визначення відносної давнини виконання документа або його фрагментів; з'ясування абсолютного часу виконання штрихів рукописних записів у документах. Типовими завданнями, коли визначають абсолютну давнину документа, є: підтвердження або спростовування факту виготовлення документа на зазначену в ньому дату; підтвердження або спростовування факту виготовлення документа в часовий інтервал, що відповідає даті виготовлення, зазначеній у документі. Типовими завданнями під час визначення відносної давнини документа можна вважати: підтвердження або спростовування факту одночасності або різночасності внесення записів у документ; підтвердження або спростовування факту монтажу.

Даючи в підрозділі 2.2. характеристику методів криміналістичного документознавства, дисертант пропонує класифікацію методів, які використовуватиме судовий експерт, виконуючи завдання щодо визначення давнини виготовлення документа: за ступенем спільності й субординації; за цільовим призначенням; за ступенем впливу на об'єкт; за суттю явищ, які покладено в основу метода; за механізмом застосування. Дисертант вважає слушним зазначити, що при проведенні судово-технічної експертизи встановлення давнини виготовлення документа експерт використовує сукупність методів за певною послідовністю: спершу використовують загальні й загальнонаукові методи, далі долучають спеціальні за таким

алгоритмом: неруйнівні методи візуального дослідження морфологічних, діагностичних чи ідентифікаційних ознак, фізичних, хімічних або фізико-хімічних властивостей об'єкта, зокрема для встановлення компонентного складу матеріалів об'єкта, після чого інструментальні методи дослідження об'єкта, без його руйнування чи з частковим руйнуванням.

Розділ 3 «Організація призначення та проведення судово-технічної експертизи встановлення давнини виготовлення документа» присвячено розкриттю процесуальних аспектів призначення судово-технічної експертизи; формуванню досліджуваного та порівняльного матеріалу для проведення даного виду експертизи та оцінці висновку експерта, складеного за результатами проведеної судово-технічної експертизи встановлення давнини виготовлення документа.

Розкриваючи в підрозділі 3.1. процесуальні аспекти призначення судово-технічної експертизи, дисертант насамперед звертає увагу на те, що у разі призначення експертизи встановлення давнини документа важливе значення мають: дотримання процесуальних норм; правильне визначення кола питань, які можуть бути вирішені експертом відповідно до його компетенції; доручення експертизи фахівцям, які мають відповідну кваліфікацію та досвід роботи за спеціальністю; надання необхідної експертові інформації (зокрема, щодо проміжку часу, який перевіряють, обставин появи документа). Необхідно з'ясувати, що потрібно встановити: лише давнину виготовлення документа чи й інші властивості та ознаки документа. Судові експерти, яким планують доручити проведення судово-технічної експертизи встановлення давнини виготовлення документа, мають бути атестованими за відповідними експертними спеціальностями – 2.1 «Дослідження реквізитів документів», 2.2 «Дослідження матеріалів документів», 2.3 «Дослідження друкарських форм та інших засобів виготовлення документів».

Окрему увагу в дисертації приділено в підрозділі 3.2. формуванню досліджуваного та порівняльного матеріалу для проведення судово-технічної експертизи встановлення давнини виготовлення документа.

В заключному підрозділі цього розділу і дисертації загалом розглянуто загальнотеоретичні та практичні питання оцінки висновку експерта, складеного за результатами проведеної судово-технічної експертизи встановлення давнини виготовлення документа. За результатами проведення експертизи встановлення давнини виготовлення документа можуть бути сформовані як категоричні, так і ймовірні висновки експерта.

Висновки лаконічно і в достатньому обсязі відбивають основні результати та зроблені узагальнення даного дослідження як положення, що виносяться на захист. Висновки повністю відповідають отриманим результатам, завданням та меті дисертаційного дослідження.

Список використаних джерел складається з 280 посилань на реферовані джерела в вітчизняних і міжнародних виданнях, наукові огляди та керівництва.

Таким чином, дисертація Ковальова Костянтина Миколайовича відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання – розроблення теоретичних, практичних й методичних основ проведення судово-технічної експертизи встановлення давнини виготовлення документа.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці

Отримані результати дисертаційного дослідження «Основи методики судової експертизи встановлення давнини виготовлення документа» рекомендуються для використання у діяльності судово-експертних установ, закладів вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, дослідниками при написанні статей та монографій, плануванні досліджень за даним напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Зазначене дає вагомі підстави для позитивної оцінки праці. Водночас, є потреба зупинитись на деяких дискусійних положеннях, які потребують врахування, уточнення, або ж можуть стати предметом дискусії під час обговорення дисертації.

Вартими на висловлювання зауваженнями вважаю такі.

1. На думку опонента, дещо некоректною є постановка сьомого завдання дисертаційного дослідження – сформулювати дефініцію поняття методики в криміналістичному документознавстві; систематизувати стадії проведення експертного дослідження, встановити порядок дій судового експерта на кожній з них (стор.19). У такому формулюванні завдання текстуально поставлено три, хоча і пов'язаних між собою, але все ж таки, самостійних завдання. У висновках результати виконання цього завдання загалом відображені, але містяться в різних пунктах і немає чіткої змістовної кореляції «завдання – виконання».

2. Викликає додаткове запитання і потребує пояснення під час захисту зроблений висновок стосовно того, що методику в криміналістичному документознавстві слід вважати документом, який визначає систему методів, прийомів, правил і технічних засобів, застосовуваних судовим експертом у певній послідовності під час дослідження об'єктів експертизи та встановлення фактичних даних. По-перше, бажано було б обґрунтувати позицію дисертанта щодо того, що експертна методика є документом. Дійсно, створювані експертні методики включають описування в текстовій або графічній формі детально регламентовану програму вирішення експертного завдання, у кожній з методик мають знаходити відображення не тільки методи, прийоми, технічні засоби, але і більш раціональна послідовність застосування для досягнення бажаного результату. Методику експертного дослідження скоріше необхідно віднести до виду технічного

нормативного правового акту. По-друге, чому таке визначення поняття «методики» стосується лише методик в криміналістичному документознавстві і чим відрізняється поняття «методика», наприклад, в криміналістичних експертизах від поняття «методика» в інженерно-технічній, судово-економічній та інших родах та видах судових експертиз?

3. Розробляючи основи методики проведення судово-технічної експертизи встановлення давнини виготовлення документа, дисертанту бажано було б провести ґрунтовний аналіз наявних методик, що були розроблені раніше, і з'ясувати, чи всі вони актуальні на сьогодні, чи є потреби в їхньому удосконаленні, переопрацюванні з урахуванням появи нових об'єктів експертизи, нових методів. Без суттєвої ревізії методологічних основ цього виду експертиз можливість отримання достовірних й обґрунтованих експертних висновків є доволі сумнівною.

4. Бажано було б при висвітленні питання щодо загальних положень методики встановлення давнини виготовлення документа (підрозділ 2.3.) хоча б у загальних рисах зазначити особливість цього виду експертизи. Експертиза давнини виготовлення документа здійснюється фізико-хімічними методами, внаслідок чого є одним із видів технічної експертизи документів. В той же час її виокремлюють в окремий вид досліджень внаслідок певних відмінностей в процесі проведення лабораторних експериментів, зокрема з визначення матеріалів документів. Такі дослідження проводять за допомогою хімічних методів, які дають змогу проаналізувати склад речовин, визначити їх основні властивості й спрогнозувати зміни властивостей у часі. Тим більше, що сам дисертант зазначає, що при проведенні даного виду експертиз активно використовується й такий новий метод дослідження як спектроскопія комбінаційного розсіювання, яку називають Раманівською спектроскопією, що є ефективним методом хімічного аналізу вивчення складу й будови речовини. Також в цьому аспекті бажано було б визначити й кваліфікаційні вимоги, що пред'являються до експертів з експертної спеціальності 2.4.

5. У вступі до дисертаційного дослідження автор зазначає про емпіричну базу своєї роботи. Однак, при цьому не зазначається, чи всі 237 із зазначених матеріалів судових експертиз і експертних досліджень стосуються встановлення давнини виготовлення документа, або ж дисертантом названа загальна кількість судових експертиз документів, адже це можуть бути й почеркознавчі експертизи, й авторознавчі, які не стосуються питань технічного дослідження документів. Задля більш повного дослідження даної проблематики, на думку опонента, не зайвим було б й здійснення аналізу експертних проваджень і анкетування експертів, про що згадується у вступі до дисертації, але за текстом роботи таких даних немає. Такий аналіз надав би можливість при розробці методики мінімізувати можливості експертних помилок, по можливості стандартизувати й спростити процес експертного дослідження.

Висловлені зауваження носять переважно уточнюючий характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження. Вони переслідують мету запросити автора до наукової дискусії та врахувати зазначені зауваження у подальшій науковій розробці проблематики дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Ковальова Костянтина Миколайовича є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам

1. Дисертаційна робота К.М.Ковальова на тему «Основи методики судової експертизи встановлення давнини виготовлення документа», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним

науковим дослідженням. В ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем методики судової експертизи встановлення давнини виготовлення документа.

2. Дисертація К.М.Ковальова на тему «Основи методики судової експертизи встановлення давнини виготовлення документа» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. №283), наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Ковальов Костянтин Миколайович на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:
провідний науковий співробітник
науково-організаційного центру
Національної академії Служби безпеки України

доктор юридичних наук, професор

«17 серпня» 2022 р.

Ірина ГОРА

Підпис Гори Ірини Віталіївни засвідчую

Учений секретар НА СБ України
конучаєт юридичних наук

Андр. Б. ПРОЗОРОВ